

דְּבַר הַכְּבוֹד הוּא עוֹלָמִים

סֵפֶר

זְהַר הַקְּדוֹשׁ

עִם פְּאוּר
הַתְּהַר וְהַכְּבוֹד

מאמר לפרשת מקץ

בהוצאת ישיבת "אביר יעקב"
מוסדות "אור מאיר שמחה" נהריה
על שם כ"ק אדמו"ר רבי מאיר אביהצירא זיע"א

מדורת קרן פלג ברכה

עִיר וְקָדְשׁ מִן שָׁמַיִם אֵלֶיךָ

הַיְיָ אֱלֹהֵינוּ מְבַרְכֵינוּ

ענין השבת טובה תחת רעה

תא חזי, יוסף לא די ליה דאיהו לא שלים בישא לאחוי, אלא דעבר עמהון טיבו וקשוט, וכך ארחיהון דזכאי תדיר,

חֲבֵטָה וְחֶבְדָּה

במאמר זה מבאר רבי אבא את דרכם של הצדיקים שאינם משיבים רעה למצעים אותם, אלא אדרבה משיבים טובה תחת רעה, ובזכות זה הקדוש ברוך הוא חס עליהם תמיד. **במתיחת** המאמר מבאר את מעלתו של יוסף הצדיק בענין זה, שלא שמר שנהא לאחוי ואדרבה עשה עמהם חסד, ואף שיהודה רצה להרוג אותו כאשר לקח את בנימין, יוסף שהיה 'איש תבונה' תיקן את הענין.

וּקְשׁוּט - אלא שאף עשה עמהם טוב ואמת^א, שפרנס אותם כשירדו למצרים בשנות הרעב, וכאשר התגלה אליהם נתן להם מתנות^ב, והושיבם בארץ גושן ודאג לכל מחסורם^ג. **וְכֵן אֲרַחֲיֵהוּ דְזַכְּאֵי תְדִיר** - וכך דרכם של הצדיקים תמיד, שאינם נוקמים ומשלמים רעה למי שציער אותם^ד, אלא אדרבה הם משיבים טובה תחת רעה^ה,

מבאר מעלתו של יוסף הצדיק שלא עשה רעה לאחוי ואף היטיב עמהם, כדרך הצדיקים שמשיבים טובה תחת רעה.

תא חזי - בא ראה, **יוסף לא די ליה דאיהו לא שלים בישא לאחוי -** יוסף לא די לו שהוא לא שילם רעה לאחוי על שהשליכוהו לבור ומכרו אותו לישמעאלים, **אלא דעבר עמהון טיבו**

מקורות וציטוטים

א. טוב ואמת, כלומר, טובות שיש להם קיום, שהחסדים הקיימים נקראים 'אמת', מושורש אמנה וקיום. עפ"י רמב"ן (בראשית לב יא).
ב. כמבואר בפסוק (בראשית מה כג-כד) 'לְקַלְמֵס נָתַן לְאִישׁ תְּלַפּוֹת שְׂמֹלְתוֹ' וגו'. ובצדור המור ובאלשיך הק' (שם) כתבו לבאר שיוסף עשה זאת כדי להוציא מלבם שיש לו שום שנהא עליהם, שהם הפשיטו את כותנתו, שנאמר 'וַיִּפְשְׁטוּ אֶת יוֹסֵף' (שם לו כג), והוא שילם להם טובה תחת רעה כדי שידעו שמחל להם.
ג. כמבואר בפסוקים (שם נ יב) 'וַיִּכְלְפֵל יוֹסֵף אֶת אָבִיו וְאֶת אֶחָיו וְאֶת כָּל בְּיַת אָבִיו לְחֵם לְפִי תַּשָּׁף', ועוד אמר להם יוסף לאחר שמת יעקב אבינו 'וְעַתָּה אֵל תִּירָאוּ אֲנִי אֶכְלָפֵל אֶהְרֹגְכֶם וְאֶת טַפְּכֶם וַיִּנְחַם אוֹתָם וַיְדַבֵּר עַל לִבָּם' (שם פסוק כא).
ד. ראה במסירת הלשון (שער התבונה פ"ו) שכתב: 'אם אירע לו שהתנהג עמו חברו באיזה דבר שלא כהוגן, אף על פי כן צריך להיזהר שלא לנקום ממנו ולנטור את השנאה עליו, אלא צריך שימחה הדבר מלבו ולהיטיב עמו בכל הענינים כמו לשאר איש הישראלי, וכאילו לא היה ביניהם שום שנהא, ככתוב (ויקרא טו יח) 'לא תקום ולא תטור את בני עמך וְאֶהְבֶּת

לְיַעֲקֹב כְּמוֹךָ, ולך נא ראה בזהר הקדוש פרשת מקץ גודל מעלת האיש שמשלם טובה תחת רעה, והעתיק שם את דברי זוהר שלפנינו.
ה. במדרש (שמו"ר כו ב): רבי מאיר אומר [אמר הקדוש ברוך הוא] הוי דזמה לי, מה אני משלם טובה תחת רעה, אף אתה הוי משלם טובה תחת רעה, שנאמר (מכה ז יח) 'מִי אֵל כְּמוֹךָ נוֹשֵׂא עוֹן וְנוֹכַח עַל פְּשָׁעוֹ, וּבִסְפֵר הַיִּשְׂרָאֵל (שער יג אות קעד) כתב: וצריך לגמול טובה תחת רעה לאויביו, כשיבואו לידו לא ירצה להנקם, רק ימחול להם ויטיב אליהם יותר מאשר היה עושה קדם לכן. ראה עוד בתומר דבורה (פ"א-ב) שכתב, שהאדם צריך להידמות ליוצרו, וכשם שהקב"ה במידת הכתר נוהג בתכלית הרחמים ולא נכנס לפניו שום פגם, לא עוון ולא דין ולא שום מדה מונעת מלהשגיח ולהשפיע ולהיטיב תדיר, ואין הקב"ה מפסיק את חיותו של אדם החוטא נגדו אלא ממשיך להיטיב עמו, כך צריך האדם להתנהג במידה זו, ואף אם אדם חוטא כנגדו לא יפסיק מלהיטיב עמו, ושום סיבה שבעולם לא תמנעהו מלהיטיב, ושום עון או מעשה בני אדם בלתי הגון לא יכנס לפניו כדי שיעכבהו מלהיטיב לאותם הצריכים טובתו בכל עת ובכל רגע.

בגין דא קודשא בריך הוא תיים עלייהו תדיר, בעלמא דין ובעלמא דאתי.

'מים עמוקים עצה בלב איש' (משלי כ ה) דא יהודה, והא אוקמוה, בשעתא דאתקריב לגביה דיוסף על עסקא דבנימין. 'איש תבונה ידלגה' דא יוסף.

הקתר והכבוד

בגין דא קודשא בריך הוא תיים עלייהו תדיר - בשביל זה הקדוש ברוך הוא חס עליהם תמיד, בעלמא דין - בעולם הזה, להיטיב עמהם ולהצילם מכל רע, ובעלמא דאתי - ובעולם הבא, להצילם מכל דין ועונש.

ומוסיף לבאר את מעלתו של יוסף בענין זה, שכאשר יהודה רצה להרוג את יוסף על שלקח את בנימין, יוסף בתבונתו תיקן את הענין. ודורש זאת בסוד הפסוק 'מים עמוקים עצה בלב איש ואיש תבונה ידלגה'.

מה שכתוב (משלי כ ה) 'מים עמוקים עצה

מקורות וצינים

כיון שראה יוסף סימנין של יהודה מיד נודעוה ונבהל, אמר או לי שמה יורגני. מה עשה יוסף באותה שעה, אותו עמווד של אבן שהיה יושב עליו בעט בו ועשאו גל של צרות. מיד תמה יהודה ואמר זה גבור ממני. באותה שעה אחז יהודה חרבו לשולפה מתערה ואינה נשלפת לו. אמר יהודה, ודאי זה ירא שמים הוא.

ג. רמ"ק. ראה עוד במדרש (ב"ר צג ד) שדרשו פסוק זה בהיפך מהזוהר, שמה שנאמר 'מים עמוקים עצה בלב איש' נאמר על יוסף, 'איש תבונה ידלגה' נאמר על יהודה, ומשלו משל לבאר עמוקה מלאה מים צוננין ויפין, ולא היתה בריה יכולה לשתות היכנה עד שבא אחד וקשר חבל בחבל, חוט בחוט ומשיחה במשיחה, עד שדלה הימנה מים ושתה, ואזי התחילו הכל לדלות ממנה ולשתות, כך יהודה לא אז מלהשיב ליוסף דבר על דבר עד שעמד על לבו. ובפירוש עין יוסף (שם) כתב לבאר שבתחילה לא רצה יוסף להתגלות לאחים כדי שלא לצערם, ויהודה בדבריו דלה והשיג מה שבלב יוסף, עד שהוצרך להתגלות, ולפי זה מבאר את לשון הפסוק 'ויגש אליו יהודה' שיהודה עמד על דעתו של יוסף ודבק בה, וזה יתואר בלשון 'הגשה', כאילו הדעות והלבבות קרובים זה אל זה. ובספר עין הדעת טוב למהר"ח (פרשת ויגש) כתב לבאר שיוסף מים עמוקים היו בלבו, שהיה מתאוה להתוודע אל אחיו ולא יכול, ויהודה איש תבונה אמר דברי בינה המובנים דבר מתוך דבר, ועל פיהם דלה אותה הכוונה של יוסף והתוודע אל אחיו.

י. באמרי אמת (ויגש תרפ"ג, תרפ"ד) הוסיף לבאר שכאשר יהודה דיבר עם יוסף, קבע יוסף בנפשו התעוררות אהבה ליהודה, עיי"ש.

ו. כמובא בוזהר להלן שכשם שהאדם מכסה את פשע חבירו ואינו רודף אחריו להתנקם ממנו, כך הקדוש ברוך הוא מכסה את חטאיו ואין בעלי הדין יכולים להתנקם ממנו ולהזיק לו, וניצול ממיטות משונות ונעשים לו ניסים ונפלאות. ראה גם בגמרא (ר"ה יז.) שאף אדם שנגור עליו מיתה, בזכות שמעביר על מידותיו ניצול מהמוות, [וברש"י (שם ד"ה המעביר) כתב: 'המעביר על מדותיו', שאינו מודקדק למדוד מדה למצערים אותו ומניח מדותיו והולך לו וכו', 'מעבירין לו על כל פשעיו', אין מדת הדין מודקדקת אחריו, אלא מנתחת והולכת]. ועוד מובאר בגמרא (תענית כה.) שהמעביר על מידותיו תפילתו נשמעת, ומאריך ימים (מגילה כה.), ומוסיפים לו חיים (הגיגה ה.). וע"ע בראשית חכמה (שער הענה פ"ג) שמנה מעלות אלו, והוסיף וכתב: עוד מעלה, שזיכה לתורה, ושיתגלה עוד אליהו לו, שאין התורה מתפרשת אלא במי שאינו קפדן, ואין אליהו מתגלה אלא למי שאינו קפדן, כדפירש במסכת כלה רבתי (פ' ח' דן את דברך), וארך אפים ומוחל על עלבונות, הם גורמים לקניית החכמה, שאם האדם כועס תורתו משתכחת, ואמרינן במסכת סוטה (כ"א) אמר רבי יוחנן אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שמשים עצמו כמי שאינו.

ז. רמ"ק. וביאר שהוא מידה כנגד מידה, כשם שהם לא עשו דין והעבירו על מידתם, כך יעבירו מעליהם בעולם הבא את הדין. וע"ע בדרושי הצ"ח (והשו"ד לשת תשובה) שכתב שהמעביר על מדותיו אינו צריך לא לסיגופים ולא לתעניות, כמי מעבירין לו על כל פשעיו.

ח. רמ"ק. כמובאר במדרש (ב"ר צז ז): בשעה שחפס יוסף הצדיק את בנימין, מיד כעס יהודה, באותה שעה נתמלא חמה על יוסף,